
REVIEW ANALYSIS OF THE PROBLEM FOR THE INCLUSION OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS IN PRIMARY SCHOOL (DISCUSSION OF PEDAGOGICAL RISKS AND CHALLENGES)

Zoi Dimitrios Pittou

University of Veliko Turnovo St Cyril and St. Methodius, Bulgaria, zoi__87@hotmail.com

Abstract: The formation of positive social attitudes is an important factor for the full social inclusion of children with special educational needs and the involvement of parents and teachers in it. The holistic approach is a prerequisite for a better understanding of the complex relationships between the child with special educational needs, the family, the kindergarten and the society. The participation of the school in all processes of formation and development of children with disabilities is extremely topical and in a rather high degree of discussion. These children are often treated incorrectly, oppressed and isolated from the world in which we live. In connection with this, the issue of raising the level of awareness of teachers in the field of special education for children with special attention deserves great attention to improve the attitude and increase their active participation in the upbringing and education of these children. Children with special educational needs also need as much of education, as well as all other children. Access to education and the availability of a supportive environment for children, who have special educational needs (SEN), with the possibility for future equality of the market and for their full participation in the society.

Keywords: socialization, integration, children with disabilities, special educational needs

ОБЗОРЕН АНАЛИЗ НА ПРОБЛЕМА ЗА ВКЛЮЧВАНЕТО НА ДЕЦА СЪС СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ В НАЧАЛНОТО УЧИЛИЩЕ (ДИСКУСИЯ НА ПЕДАГОГИЧЕСКИТЕ РИСКОВЕ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА)

Зои Димитриос Питту

Великотърновски университет "Св. Св. Кирил и Методий", България, zoi__87@hotmail.com

Резюме: Формирането на положителни обществени нагласи е важен фактор за пълноценното социално включване на децата със специални образователни потребности и приобщаването на родителите и учителите в този процес е гарант за успеха му. Цялостният подход е предпоставка за по-доброто разбиране на сложните взаимоотношения между детето със специални образователни потребности, семейството, детската градина и обществото. Участието на училището във всички процеси на формиране и развитие на децата с увреждания е изключително актуален и в немалка степен дискуссионен проблем. Често към тези деца се отнасят неправилно, потискат ги и ги изолират от света, в който живеем. Във връзка с това голямо внимание заслужава въпросът за повишаване степента на информираност на учителите по проблематиката на децата със специални образователни потребности за подобряване на отношението и повишаване на активното им участие във възпитанието и обучението на тези деца. Децата със специални образователни потребности се нуждаят също толкова много от образование, както и всички останали деца. Достъпът до образование и наличието на подкрепяща среда за деца, които имат специални образователни потребности (СОП), са възможност за бъдеща равнопоставеност на трудовия пазар и за пълноценното им участие в обществения живот.

Ключови думи: социализация, интеграция, деца с увреждания, специални образователни потребности

1. УВОД

С термина „специални образователни способности” се определят онези деца, чиито образователни потребности възникват от увреждания, нарушения на функции или трудности в обучението. Това са деца с физически, сензорни (слухови, зрителни), интелектуални, комуникативни (езиково-говорни) нарушения и с множество увреждания. Специални образователни потребности могат да имат и възрастни лица поради двигателно, интелектуално, сензорно затруднение. Това налага необходимостта от специална подкрепа, насочена към тяхното професионално и социално функциониране.

Съвременните тенденции за обучение на деца със СОП се изразяват чрез стремежа за постигане на високо качество на образованието.

Проблемите на възпитанието, обучението и личностното развитие на децата със СОП се разглеждат в тясна връзка с тяхната социална рехабилитация и подготовката им за живот в обществото на връстниците им. Особено важно е не само да се подпомогнат физически и психически, а да се създават оптимално най-добрите условия, даващи им възможност да реализират правото си да съществуват пълноценно, заедно с другите, независимо от неблагоприятното си състояние.

Акцентът се поставя върху необходимостта от всекидневни интеракции между децата в норма и децата със СОП. По този начин се осигурява постигане на основната цел – формиране на социално-адаптивното им поведение. В основата на този подход стои интеграцията.

Приобщаването е водеща ценност в съвременното демократично общество. Участието на всеки човек в общите дела е безусловно право, независимо от неговия пол, увреждане, раса, етническа принадлежност. За това се създават необходимите материални, институционни и културни предпоставки за участието на всеки индивид в обществото. Усилията за приобщаване са насочени към промяна на средата, а не на индивида.

Приобщаването в образованието е един от аспектите на приобщаването в обществото. То означава да направим училищата подкрепящи и стимулиращи места за персонала и учениците.

За пръв път идеята за приобщаващо образование се загатва в „Световната декларация за обучение за всички“ от Жомтиен, Тайланд (1990), в която се подчертава колко е важно хората от различните групи да получат достъп до образование в образователната система.

Приобщаващото образование означава, че всички ученици, независимо от техните силни и слаби страни, в която и да било област, стават част от училищната общност. Те са приобщени в усещането си за принадлежност към другите ученици и учители.

Приобщаващото образование обхваща повече дейности от формалното училищно обучение. То включва дейности в дома, в общността. Утвърждава, че всички деца са обучаеми, посреща потребностите на всички деца, признава и зачита различията между децата, независимо от пол, възраст, увреждания и т.н.

Приобщаващото образование означава, че всички ученици в едно училище, независимо от техните силни или слаби страни, в която и да било област, стават част от училищната общност. Те са приобщени в усещането си за принадлежност към другите ученици, учители и непедagogически персонал. Приобщаването не се отнася само до обучение на деца с увреждания, то се отнася до качествени условия за обучение на всички деца.

Приобщаването означава насърчаване на участието на всички деца и възрастни. То означава също да подкрепим училището да отговори на различния опит на децата, на техните различни интереси, знания и умения.

В последните години в България все повече се говори за приобщаващо образование, насочено към различията между децата.

В последната промяна на закона за „Предучилищното и училищно образование“ -18.08.2016г. един от държавните образователни стандарти е именно: „Приобщаващо образование“

Държавният образователен стандарт за приобщаващото образование има за цел да определи условията и начините за осигуряване на подкрепа за равен достъп до качествено образование и за развитие на потенциала на всяко дете и ученик с цел неговата личностна, професионална и гражданска реализация в обществото.

Видовете увреждания в научно конкретни модели се таксономизират по МКБ – 10 (Международна Класификация на болестите – 10 ревизия, 1994г.). Но тази класификационна система определя по отношение на социалната интеграция на хора с увреждания и медицинския модел на отношение към тях. ICDSH (Международна класификация за увреждания, нарушения и разстройства, 2001г.) е класификационна система, която е базисна за социалното функциониране на хората с увреждания.

В България интегрираното обучение е прието официално през 2003г. То обхваща следните категории деца:

- с умствена недостатъчност;
- със зрителни увреждания;
- със слухови увреждания;
- с хронични заболявания;
- с езиково-говорни нарушения.

Приема се, че тези категории деца са със специални образователни потребности поради наличието на определени дефицити в различни сфери - познавателна, моторна, сензорна...

Главната цел на интегрираното обучение е да постигне вграждане на децата със специални образователни потребности в средата на техните връстници, а впоследствие - в обществото като цяло. Затова учебните часове се провеждат заедно с класа, който посещава съответното дете. В зависимост от дефицита, с него провеждат индивидуални занимания различни специалисти - специални педагози.

Важна особеност на интегрираното обучение е, че е насочено към индивидуалните възможности и интереси на децата със специални образователни потребности. От тях не се изисква покриване на стандартите на обучение за съответния клас; дори и усвоили минимум от знания, те преминават в по-горен клас.

Подкрепата на ученици със СОП или проблемно поведение в общообразователното основно училище в Гърция се диктува от важни морални, образователни и законови причини (Evans, Townsend, Duchnowski, & Hocutt, 1996; UNESCO, 1994) и това представлява една от вече динамичните тенденции на съвременната образователна политика в много страни по света (Forlin, 2001; Vislie, 2003).

2. МОДЕЛИ НА ИНТЕГРАЦИЯ

В световната практика има около 15 модела на интегрирано обучение - тотално интегриране, интегриране в определена училищна степен, частична интеграция, комбинирана интеграция, обърнато интегриране, интегриране в предучилищна възраст, специални класове в масовото училище, интегрирани класове и други. В различните страни се предлагат много и различни модели на интеграция, но безспорно най-пълно интегрирано обучение се осъществява чрез модела на тотално интегриране. Децата от малки постъпват в масовото училище, като се подпомагат от ресурсен учител. Той работи с детето или в свободното от занятия време, или подпомага детето непосредствено в учебния процес.

Училището само по себе си насърчава съвместните дейности при учениците. Чрез възприемане на различни влияния и взаимодействие със средата по време на ежедневните занимания в училище, между часовете и празниците, учениците се социализират. Участвайки в система от взаимно свързани роли, те се идентифицират един с друг, стремят се към взаимосвързани цели, приемат еднакви модели на следване. Действията им са мотивирани от стремежа да се харесат взаимно.

Училищната интеграция на деца със специални образователни потребности дава възможност на тези ученици целодневно да общуват с техни връстници без специални образователни потребности и по този начин да бъде насърчено развитието на социалната и езикова компетентност.

От изключително значение при интегрираното обучение е така да бъдат организирани взаимодействията в клас от масовия учител, че всички деца да имат висок социален статус и да се самоутвърждават.

Осъществяването на пълноценни взаимодействия в училище стимулира социализацията на децата в по-широко общество, развитието на социални умения, езиковата компетентност и в частност развитието на устната словесна реч, както и подобряване на училищните постижения във връзка с мотивационните фактори на позитивните взаимодействия и влиянието на средата.

Коректно е становището на Bauer, Morrison & Callister (1998), които отбелязват, че социализацията е процес, чрез който индивидите приемат атиютите, ценностите и културата на общността, на организацията и на обществото като цяло.

Хората разбират ценностите, уменията, очакваното поведение и социалните знания като есенциални за приемане на дадена социална роля и социална позиция. Социализацията осъществява връзката с другите чрез социална идентификация и социално функциониране.

Индивидуално частично интегрирано обучение се осъществява чрез модела, предвиждащ отделното дете да посещава по някои учебни предмети масовото училище или да участва в изпълнението на някои общи с чуващите деца възпитателни програми. Като най-чести предмети, подходящи за приобщаване на деца по описания модел към чуващите им връстници, се сочат физическото възпитание, изобразителните дейности, математиката.

Индивидуалното частично интегрирано обучение понякога се използва като преход за пълно интегриране на детето в масовото училище, а понякога за по-продължителен период, когато следващата стъпка към по-пълно приобщаване е трудно осъществима поради различни причини.

Съществува и обратното интегрирано обучение.

Групи деца от специалния клас и от класа в масовото училище си разменят местата. Този модел играе важна роля в живота и на двете групи деца, повишава мотивацията им за учебен труд, отговорността им, възпитава чувства на уважение, на зачитане на личността на децата, които са „по-различни”, на готовност за помощ, разширява знанията им.

Най-пълно интегриране се осъществява чрез модела тотално интегриране. Децата от малки постъпват в масовото училище, като се подпомагат от ресурсен учител. Той работи с детето или в свободното от занятия време или подпомага детето непосредствено в учебния процес.

Тоталното интегриране е по-характерно за страни като САЩ, Италия, Германия.

Различни са моделите, които се ползват в отделните страни, но най-разпространените от тях са: цялостно интегриране в обикновения клас, селективно интегриране, специални класове в масовото училище, интегриране в различни извънучебни дейности.

Много важно е педагозите да създават условия за преодоляване на стереотипни предубеждения и представи за „по-различното“ дете.

За тази цел е добре да се използват в работата си с учениците със и без увреждания социално-психологическият и педагогически тренинг, чрез който успешно се формират у тях умения за междуличностно общуване, за разбиране на околните, развиват се рефлексивни нагласи, адекватни представи за другите и за себе си.

Съществуват още модели на интегрирано обучение в практиката на отделните страни, всеки от които има своите позитивни страни и някои недостатъци, но кой от тях да изберем, кой е най-подходящият?

На този въпрос еднозначен отговор няма. Няма универсални модели, приложими за всеки случай и за всички условия. Няма готови рецепти с предписания кой модел, кога и как да се използва.

Има нещо, което трябва да се знае от всички, поели за изпълнение не леката и изключително отговорна задача да създават условия и осъществят интегрирано обучение на децата със специални образователни потребности, а именно:

- не може да се прилага определен модел на интегрирано образование и да се твърди, че той е най-подходящият;
- няма най-добър модел на интегрирано обучение, но има един, който е най-подходящия за конкретното дете.

Хората, конкретно ангажирани с детето и неговото интегриране в общата образователна система, са длъжни да намерят този модел и успешно да го реализират.

Най-съществената характеристика на процеса на обучение при интегрирането е подчинена на идеята за работа в екип, който включва ресурсен учител, класен ръководител, логопед, психолог и родител. Задачите по интегрирането на ученика трябва да се възприемат и разглеждат като общи, както, респективно, и отговорността на всички специалисти.

Така на практика се постига явен консенсус сред специалистите, масовите педагози и директорите, че сам по себе си ресурсният учител няма сам да задвижи и да изведе на добър край процеса на интегрирането на деца със СОП в масовото училище. Той трябва да работи в екип от специалисти и всяко постижение всъщност е сериозна крачка напред, постигнатото до момента със създаването на първоначалната нормативна база, регламентирането на статута на ресурсния учител и създаването на ресурсни центрове за подпомагане на интегрираното обучение и възпитание на деца и ученици със специални образователни потребности е окуражаващо.

3. ИЗВОДИ

1. *Уврежданията са различни, така както са различни всички хора. Така например, физическите увреждания са социално по-приемливи, отколкото умствената изостаналост, поради силното влияние на социалната перцепция. Хората със средна степен с церебрална парализа са по-малко стигматизирани и етицирани, отколкото хората с лека умствена изостаналост.*
2. *Хората без увреждания обикновено избират дистанцията при интеракции с хора с увреждания. Въпреки експанцията на подобен тип реакции, хората без увреждания могат да се чувстват по-комфортно, когато демонстрират и по-ниски общодвигателни активности. Реакции в тази посока обикновено се демонстрират в контекста на социалната идентификация с лимитите на хората с двигателни увреждания и се появяват спонтанно, за да улеснят социалните релации.*
3. *При реализиране на интеграционни модели няма изграден цялостен модел за диагностично проучване на факторите, които влияят на цялостната интеграция в образованието, семейството, обществото.*
4. *Отношението към лицата с различни увреждания не може да бъде изолирано от материално-икономическата, социалната и културната история на човечеството.*

ЛИТЕРАТУРА

- Битянова, М.Р. (1997). Адаптация ребенка к школе: диагностика, коррекция, педагогическая поддержка. М., Виготски Л. С. (2007). Вопросы детской психологии, М.,
Гърбачева, А. (2013). Практикум по интегрирано и индивидуално обучение, В. Търново,
Добрев, Зл., Караджова, К. и др. (1992). Развитие и корекция на речта и учениците в помощното училище, С.,
Дубровина И. В. (1999). Психокоррекционная и развивающая работа с детьми, М.,
(1990) „Световната декларация за обучение за всички“ от Жомтиен, Тайланд

- Armstrong, D. (2020). Power and partnership in education: Parents, children and special educational needs. Routledge
- Bauer, Morrison & Callister (1998)
- Evans, Townsend, Duchnowski, & Hocutt (1996)
- ICDCH (Международна класификация за увреждания, нарушения и разстройства (2001)
- Konokotin, A. V. (2019). Inclusion of Children with Special Educational Needs and Typically Developing Children in Joint Problem-Solving (With Tasks on Understanding Multiplicative Relations as an Example). *Cultural-Historical Psychology*, 15(4), 79-88.
- Norwich, B. (2018). Has 'special educational needs' outlived its usefulness?. In *Special education in Britain after Warnock* (pp. 43-58). Routledge.
- UNESCO (1994)